

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos istorijos dokumentai

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka buvo įkurta kelių Vilniaus bibliotekų pagrindu. Į jos sudėtį įėjo seniausia Lietuvoje Evangelikų reformatų sinodo biblioteka, įkurta 1557 m., Valsstybinė Vrublevskių biblioteka, buvusi Lietuvos kariuomenės biblioteka ir kelios kitos mažesnės bibliotekos.

Viena iš didžiausių Vilniaus bibliotekų – Valstybinė Vrublevskių biblioteka, prieš patekdamą į Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos sudėtį, 1940 m. rugsėjo 3 d. buvo perduota Lituaniistikos institutui ir tik 1941 m., įkūrus Lietuvos mokslų akademiją, tapo sudėtine kuriamos Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos dalimi. Per Lituaniistikos institutą į Lietuvos mokslų akademijos biblioteką pateko ir buvusi Lietuvos kariuomenės biblioteka, kaip 29 šaulių teritorinio korpuso biblioteka 1940 m. gruodžio 29 d. perduota Lituaniistikos institutui.

Čia skelbiami dokumentai (tekstų kalba netaisyta) turi labai svarbią istorinę reikšmę nušviečiant Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos kūrimą.

I

Valstybinės Vrublevskių Vardo Bibliotekos Vilniuje perėmimo aktas¹

Lituaniistikos instituto komisija, Instituto Direktorius paskirta 1940 m. rugsėjo mėn. 3 d. raštu, susidedanti iš Instituto reikalų Vedėjo Dr. Konstantino Avižonio, Instituto nario Dr. Jono Puzino ir Instituto Bibliotekos vedėjo Simo Sužiedėlio 1940 m. rugsėjo mėn. 5–6 d. susirinko Valsstybinės Vrublevskių Vardo Bibliotekos patalpose Vilniuje, Žygimantų g. 2/8, šiai Bibliotekai Lituaniistikos Instituto žinion perimti, vykdant Švietimo Ministro 1940 m. įsakymą D/Nr. 153, kuriuo Valstybinė Vrublevskių Vardo Biblioteka nuo 1940 m. rugsėjo mėn. 1 d. pavedama Lituaniistikos Instituto žiniai.

Komisijos posėdyje dar dalyvavo:

a) Valstybinė Kontrolės V-jo Skyriaus atstovas Jonas Kazys Dragunevičius, kviestas Lituaniistikos Instituto 1940 m. rugsėjo mėn. 3 d. raštu Nr. 687 ir

b) Valstybinės Vrublevskių Vardo Bibliotekos vedėjo pavesti: Elena Drège, tos Bibliotekos vedėjo pavaduotoja, Bibliotekos sekretorė Marija Burokienė ir einąs Bibliotekos administratoriaus pareigas Justinas Mažrimas.

Komisija apžiūrėjo:

- 1) bibliotekos patalpas,
- 2) registruotą ir neregistruotą inventorių,
- 3) katalogizuotų ir nekatalogizuotų knygų rinkinius,
- 4) laikraščių, žurnalų bei periodinių leidinių rinkinius,
- 5) XV–XVII a. spaudinius,
- 6) rankraščius, pergamentinius dokumentus ir kitokią archyvinę medžiagą,
- 7) Vilniaus rinkinius,

¹ Lietuvos mokslų akademijos archyvas, F. 1, ap. 1, b. 29, lap. 9–10.

- 8) Lituanicos rinkinius,
- 9) Sovieticos rinkinius,
- 10) kartografijos rinkinius,
- 11) atsišaukimų, afišų, autografų bei exlibris rinkinius,
- 12) paveikslų, graviūrų, raižinių, piešinių, fotografijų bei atvirukų rinkinius,
- 13) Vilniaus ikonografijos rinkinius,
- 14) gaidų rinkinius,
- 15) skulptūros rinkinius,
- 16) medalionių, medalių bei ordinų rinkinius.
- 17) numizmatikos rinkinius,
- 18) antspaudų ir jų atspaudų rinkinius,
- 19) Tado Vrublevskio rinkinius ir jo palikimo daiktus,
- 20) bibliotekoje laikomus Rōmerio rinkinius,
- 21) bibliotekoje laikomus Liudviko Abramavičiaus rinkinius,
- 22) įvairius kitus rinkinius.

Komisija Bibliotekoje n e r a d o šių jos buvusių rinkinių:

- 1) masonicos,
- 2) dalies Lituanicos XVI–XVIII a.,
- 3) Albarutenicos ir

4) parankinės Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Bibliotekos atstovų pareiškimu, čia suminėti nerastieji rinkiniai 1939 m. spalio mėn. buvo išvežti į Sovietų Sąjungą, bibliotekoje paliekant tik išvežtų rinkinių pakvitavimus.

Apžiūrėjusi biblioteką ir jos rinkinius, komisija konstatavo, kad visus juos dėl jų gausumo trumpu laiku patikrinti neįmanoma, nes nuo 1939 m. lapkričio mėn. bibliotekai perėjus Švietimo Ministerijos žinion, nuo 1940 m. sausio mėn. jau aštuoni mėnesiai bibliotekos tarnautojų tebevykdomas bibliotekos ir jos rinkinių patikrinimo darbas, atžymint inventorių knygose esamus ir trūkstamus daiktus. Šis patikrinimas dar nebaigtas. Kartu bibliotekoje sudaromos naujos inventorinės knygos.

Atsižvelgiant į visą tai, komisija nutarė biblioteką su jos įrengimais ir rinkiniais perimti Litaunistikos Instituto žinion tokiame stovyje, kokiame dabar ji yra, pavedant bibliotekos tarnautojams toliau tęsti ir užbaigti rinkinių tikrinimo darbus. Litaunistikos Instituto Direktoriui sutikus, visi bibliotekos tarnautojai laikinai paliekami savo eitose pareigose, uždedant jiems atsakomybę ir pavedant jiems biblioteką bei jos rinkinius toliau saugoti, tvarkyti tiesioginėje Litaunistikos Instituto bibliotekos vedėjo Simo Sužiedėlio priežiūroje.

Pastaba: Komisija bibliotekoje dar rado:

- 1) bibliotekoje esamų buv. Rytų Europos Mokslinio Tyrinėjimo Instituto / (Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej) inventoriaus likučius,
- 2) bibliotekoje sukauptą buv. „Pažangos“ b-vės inventoriaus dalį,
- 3) bibliotekoje esamus kun. F. Tyczkowskio biblioteką ir rinkinius ir
- 4) L. Ščepavičienės rinkinius.

Apžiūrėjus šioje pastaboje minimus inventorių, biblioteką ir kitus rinkinius, komisija nutarė juos visus taip pat paimti Litaunistikos Instituto žinion ir pavedė bibliotekos tarnautojams juos prižiūrėti ir saugoti ligi tolimesnių Litaunistikos Instituto instrukcijų.

Priedas: kasos stovio aktas.

Lituanistikos Instituto Komisija:	K. Avižonis, J. Puzinas, S. Sužiedėlis
Valstybinės Vrublevskių vardo Bibliotekos atstovai	E. Drėge, M. Burokienė, J. Mažrimas
Valstybės Kontrolės Atstovas:	J. K. Dragunevičius

Vilnius, 1940 m. rugsėjo mėn. 6 d.

II²

Lituanistikos Instituto Direktoriaus paskirta komisija iš vienos pusės ir Korpuso Vado įgaliotinis iš antros, susitarėmė perimti 29 Šaulių Teritorinio Korpuso Biblioteką Švietimo Liaudies Komisariato Lituanistikos Instituto žinion ir prijungti prie Lituanistikos Instituto Centrinės Bibliotekos Vilniuje, sudarant jos kariškąjį skyrių sekančiomis sąlygomis:

1) 29 Š. T. Korpuso vadovybė perleidžia Lituanistikos Institutui (27.939) tomų knygų bei žurnalų komplektų, įregistruotų inventorius knygoje ir parengtų skaitymui.

Pastaba: Iš šio skaičiaus yra išimta ir išvežta 116 t. šnipinėjimo ir žvalgybos skyriaus knygų, be to, kai kurios iš šių skaičių įeinančios knygos yra žuvusios.

2) 29 Š. T. K. vadovybė drauge perleidžia Lituanistikos institutui apie 4000–6000 tomų dar neįregistruotų ir nesutvarkytų knygų.

3) 29 Š. T. K. vadovybė kartu su knygomis perleidžia bibliotekos inventorių.

4) Lituanistikos Institutas pasižada apmokėti korpuso Bibliotekai pateiktas sąskaitas, užsilikusias skolas už pirktas knygas, jų įrišimą ar kokį patarnavimą Bibliotekai.

5) 29 Š. T. K. vadovybė tvirtina, kad Korpuso Bibliotekoje esančios visos knygos, žurnalų prenumerata yra apmokėta. Neapmokėta gali būti tik atskirais lankais siunčiami leidiniai, kaip pav. Artibus et Litteris firmai Berlyne 42,75 Rm. už Geographische Wissenschaft ir per klaidą užsilikusias sąskaitas.

6) Gaunami bibliotekoje žurnalai vieni buvo ir yra gaunami mainais už buv. „Mūsų Žinynas“, kiti prenumeruojami.

7) Lituanistikos Institutui suteikiamos visos nuosavybės teisės į perdavimo metu paskolintas asmenims ar įstaigoms knygas ir kitą inventorių.

8) Perduodamos ir visos bylos esančios Bibliotekoje.

9) Kariniai statutai ir kita literatūra, susijusi su karinėmis paslaptimis, turi būti laikoma slaptae skyriuje.

10) Visų Korpuso išleistų leidinių po 2 egz. duodama Bibliotekai dovanai.

11) Bibliotekos vedėjas palaiko santykius su 29 Š. T. Korpuso politvadovybe.

12) Slaptojo skyriaus uždraustomis knygomis gali leisti naudotis Politskyriaus vadovybė atskirais pažymėjimais.

13) Lituanistikos Institutas pristato Švietimo Liaudies Komisariatui skirti tarnautojais esančią Korpuso bibliotekos personalą, 2 asmenis, kurių vienas iki šiol buvo politvadovas batalijono vado teisėmis, o antras civilinis tarnautojas VIII kategorijos.

14) 29 Š. T. Korpuso vadovybė padeda įgyti reikalingą karinę literatūrą.

2 Lietuvos mokslų akademijos archyvas, F. 1, ap. 1, b. 30, lap. 4–5.

15) Dalis knygų, mažiau susijusių su karo mokslais, perkeliama į Lituanistikos Instituto Centrinę Biblioteką, o kitos palieka Karininkų Ramovės patalpose (Vilniaus g. 42 nr.).

Lituanistikos Instituto Komisija: Korpuso Vado įgaliotinis Politinis vadovas

III

Aktas³

Lituanistikos Instituto Direktoriaus paskirta komisija, dalyvaujant 29 ŠT korpuso atstovui, 1940 m. gruodžio mėn. 30 d. apžiūrėjo paviršutiniškai buv. Kariuomenės Bibliotekos patalpas Vilniaus gatvėje nr. 42.

Bibliotekos turtas ir inventorių sudėtas Vilniaus karininkų ramovės I aukšte, 3 atskirose patalpose. Pirmojoje patalpoje iš 2 kambarių yra abonemento kambarys ir raštinė. Antrojoje patalpoje iš vieno kambario yra periodikos magazinas. Trečiojoje patalpoje iš didelės salės, perskirtos pertvaros, ir rūšio yra knygų magazinas, rūšyje sudėtos neregistruotos b. Lenkijos karinių bibliotekų knygos. Visos šios patalpos viduje neturi tarp savęs susisiekimo, įeiti tenka per duris iš gatvės pusės arba iš kiemo (į I ir III patalpą). Be to, atskirame sandėlyje sudėta dalis bibliotekos inventoriaus. Patalpose įrengtas centralinis apšildymas, temperatūra komisijai dirbant buvo 4–6° C. Elektros šviesa yra tik I patalpoje, kitur nėra. Patalpose yra žiurkių.

Perduodamų knygų skaičius nurodytas vakar pasirašytame perdavimo akte. Komisija surašė inventorių ir rado.

I patalpa. Abonemento kambaryje:

abonemento stalas	1
dr. Stalino portretas su rėm.	1
kartotekos staliukų	5
lempų elektr. stalinių	5
stalų sudedamų	1
lempų prisukamų/kilnojamų	1
stalų paprastų	1
dulkių siurblys elektrinis	1
spintų su stiklais	1
kibirų skardinių	1
spintų kanceliarinių	1
spjauklykų	1
kėdžių vieniškų	4
iškaba „Kariuomenės Bibliot.“	1
raš. mašinėlė „Torpedo“ nr. 163611	1

Be to, rasta buv. L. D. K. Birutės karininkų šeimų moterų draugijos vaikų bibliotekos spinta su tos bibliotekos knygomis.

Raštinė:

stalas paprastas	1	3 Lietuvos mokslų akademijos archyvas, F. 1, ap. 1, b. 30, lap. 6.
dr. Vorošilovo portretas su rėm.	1	

spintų su stiklais	6
drg. Molotovo – “ –	1
kėdžių vieniškų	3
drg. Timošenko – “ –	1
kėdžių paprastų	1
sieninių laikrodžių	1
fotelių ceratinių	1
bliūdas emaliuotas skardinis	1
kabykla	1
šluota	1
lempų stalinių elektr.	1
spjaudyklių	1

II patalpa:

lentynų žurnalams	15
rašom. stalas sulaužytas	1

III patalpa: didelė salė / knygų magazinas

lentynų knygoms	22
spintų	4

Be to, rasta dar viena birutininkų bibliotekos spinta su vaikų knygomis.

mažesnė salė (knygų magazinas):

lentynų knygoms	21
kėdžių vieniškų	3
spintų	2

rūsyje:

kėdžių vieniškų	4
staliukų	6
fotelių vieniškų	2
etažerė	1

sandėlyje:

lentynų knygoms	5
-----------------	---

Raktai nuo visų patalpų yra pas korpuso atstovą politvadovą drg. Breminą, raktų yra 3 ir spyna su raktu.

Korpuso atstovas

Komisija

IV

Lietuvos TSR mokslų akademijai⁴

Vilniaus Evangelikų Reformatų bendruomenės atstovai, žemiau pasirašę, turi garbę prašyti Mokslų Akademijos suteikti Vilniaus Ev. Ref. Sinodo bibliotekai administracinę globą bei parūpinti jai mokslinę priežiūrą.

Šią biblioteką iki 1940 m. sausio mėn. 6 d. globojo Vilniaus Ev. Ref. Konsistorija, kuri,

⁴ Lietuvos mokslų akademijos archyvas, F. 1, ap. 1., b. 31, lap. 11.

įvertindama didelę kultūrinę ir mokslinę rinkinių vertę, rūpinosi bibliotekos patalpomis, rinkinių konservacija, mokslinių jų sutvarkymu, papildymu bei parūpinimu tinkamų sąlygų moksliniams tyrinėjimams. Visa tai buvo vykdoma pagal priimtą bibliotekos statutą.

1940 metų sausio mėn. Konsistoriją panaikinus, minėta biblioteka perėjo žinion Lietuvos Ev. Reformatų Kolegijos, kuri 1941 m. sausio mėn. 23 d. posėdyje pavedė vilniškei bendruomenei pasirūpinti ją savo nuožiūra. Tačiau Vilniaus Ev. Reformatų parapija, stigdama jai išlaikyti lėšų, yra priversta ieškoti kitų paramos, kad galėtų biblioteką tinkamai priglobti ir pilnuomoje išlaikyti.

Vilniaus Ev. Reformatų Sinodo biblioteka iš kitų išsiskiria savo ypatingumu ir vertingumu. Joje, be 18.564 tomų knygų, yra keliolika tūkstančių senų rankraščių ir šiaip įvairių retų rinkinių iš XV–XVIII amžiaus (apie 88%). Tatai sudaro gana vertingą turtą mokslo tyrinėtojams, kurie nuolat kreipiasi į biblioteką, ieškodami savo darbui medžiagos.

Turėdami galvoje šį mokslo-tiriamąjį bibliotekos pobūdį, prašytume Lietuvos TSR Mokslų Akademiją priimti ją savo žinion, kaip tai padaryta su kitomis panašiomis mokslinio pobūdžio institucijomis. Drauge pageidautume, kad ji būtų palikta esamose patalpose (Pylimo g. 11), kur yra gerai sutvarkyta bei sukatalogizuota. Šios patalpos, mūsų nuomone, taip pat turėtų atitekti Lietuvos TSR Mokslų Akademijai.

Pagaliau, prašytume neatsisakyti parūpinti bibliotekai atitinkamus etatus (mokslinį ir techninį), kad būtų galima toliau tęsti konservacinį, bibliotekinį ir mokslinį-tiriamąjį darbą.

Vilnius,
1941.II.15.

V

Priėmimo aktas⁵

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Organizacinio Komiteto Pirmininko prof. Vinco Krėvės-Mickevičiaus 1941 metų vasario mėn. 22 d. rezoliucija skirtoji komisija – bibliotekos vedėjas Petras Vaičiūnas, mokslinis sekretorius Simas Sužiedėlis ir techninis sekretorius Vytautas Starkus, 1941 metų vasario mėn. 26 d. susirinkusi Vilniuje (Pylimo g-vė) (buv. Evangelikų Reformatų Sinodo namuose), dalyvaujant Vilniaus Evangelikų-Reformatų bendruomenės atstovams – dr. Adam Łysakowski, Waclaw Gizbert-Studnicki, kun. Piotr Gorodiszcz, Eugenija Staszkievicz ir Józef Dilis – pasiremdama Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybų Sekretoriato 1941 m. vasario mėn. 21 d. raštu Nr. 827, kuriuo pavedama Lietuvos TSR Mokslų Akademijai perimti Vilniaus Evangelikų Reformatų Sinodo Biblioteką, ją apžiūrėjo ir priėmė:

I. Biblioteką: bibliotekoje rasta 18.564 tomai sukatalogizuotų formatais lentynose sudėstytų knygų, kurios surašytos į tris inventorines oda įrištas knygas (1–4000, 4001–8000, 8001–12000) ir į atskiras korteles, sutvarkytas pagal kryžminį katalogą, sukatalogizuotos knygos turi šiuos inventorinius numerius: 1–9782, 9801–10359, 10401–10800, 11001–11277, 11501–11502, 11701–11704, 11768–11905, 11981–11994 ir 12000; nekatalogizuotų knygų rasta apie vienas šimtas (100) ir dubletų per 2500 tomų.

⁵ Lietuvos mokslų akademijos archyvas, F. 1, ap. 1, b. 31, lap. 5 (dvigubas).

Biblioteka yra įrengta antrame prie gatvės esančių namų (Pylimo g. 11) aukšte ir užima tris kambarius. Įėjimas iš kiemo per du privataus asmens gyvenamus kambarius, kurie anksčiau buvo naudojami bibliotekos skaityklai.

II. Rankraščių skyrių: rankraščių skyriuje rasta keliolika tūkstančių rankraščių ir laiškų; rankraščiai sudėti į specialias spintas ir įrašyti į dvi inventorines knygas, kurių viena yra be titulo (turi 385 lapus), antroji – įvardinta „Dokumenty istoričeskije“ (turi 998 lapus); be to, yra rankraščių dėžučių (spintelių) sąrašai: vienas su raudonomis signatūromis apima 30 numeruotų dėžučių (1–30), o antras – su juodomis signatūromis apima 22 numeruotų (1–20) ir 20 nenumuotų (alfabeto tvarka) dėžučių; tarp rankraščių rasta 16 (šešiolika) pergamentų, kurių sąrašas čia pridedamas, laiškai nesukatalogizuoti. Be to, rankraščių skyriuje – dvejose medinėse skryniose – yra apie šimtas (100) bažnytinių senų rūbų ir meniškai išsiuvinėtų užtiesalų, kurių dalis aprašyta brošiūroje „Album of Ancient Protestant Relics in Wilna“. Wilno 1929. Nr. XIX–XXVII.

Rankraščiai yra laikomi kiemo gilumoje esančio namo (Pylimo g. ...) įrengtame bokšte, prie kurio yra du laisvi kambariai, tinkami rankraščių skaityklai įrengti.

III. Inventorių:

- 2 spintos dviejų dalių,
- 1 spintelė (maža),
- 1 stalas (medinis apvalus),
- 1 stalas keturkampis su 3 stalčiais,
- 2 stalai keturkampiai su 2 stalčiais,
- 2 dėžės su muziejiniiais eksponatais,
- 15 knygoms dėžių,
- 1 dėžė su pergamentais,
- 1 laipteliai (kopetėlės),
- 1 stalo lempa (nešiojama),
- 2 lempos rankinės,
- 2 taburetės,
- 1 šapirografas,
- 6 skr. lentynų (63 metrai),
- 3 rašalinės,
- 1 liniuotė,
- 2 presai,
- 1 svarstyklės (laiškams),
- 2 peleninės,
- 2 lempų abažiūrai (kliošai),
- 1 praustuvas,
- 1 kibiras,
- 1 puodukas,
- 3 spjaukyklės,
- 1 grafinas vandeniui ir padėklas ir
- 1 elektroliuksas.

Dalis inventoriaus paimta iš Vilniaus Miesto Savivaldybės Butų skyriaus ir Raudonojo Kryžiaus. Čia pridedamas paimtų baldų ir inventoriaus sąrašas.

Paimtą turtą saugoti, prižiūrėti ir už jį atsakyti laikinai pavedama Jozef'ui Diliui, kuriam palikti ir patalpų raktai.

Aktas surašytas dviejuose egzemplioriuose, kurių vienas paliekamas Lietuvos TSR Mokslų Akademijos bylose, o antras – buv. Evangelikų Reformatų Sinodo bibliotekoje.

Perėmė komisija: Simas Sužiedėlis
 Vincas Krėvė-Mickevičius
 Petras Vaičiūnas

Perdavė: Adam Łysakowski
 Waclaw Gizbert-Studnicki
 Juozapas Dilius
 Piotr. Gorodiszcz
 Eugenija Staszkievicz

Parengė Juozas Marcinkevičius